

Durant la major part de la seva existència, durant gairebé dos milions d'anys, la humanitat ha trobat la divinitat a la natura. Ha sacralitzat la natura i ha venerat animals, plantes, arbres, pedres, muntanyes, rius... Hi trobava la força que dirigia l'univers.

Fa només 4.000 anys que va aparèixer un Déu diferent, un Déu sense nom, sense qualificatius, totalment diferent a la natura, un Déu que va prohibir que li'n fessin imatges perquè no s'assemblava a cap de les coses conegudes. Va ser el començament del poble d'Israel. La nova concepció, proclamada pels profetes, va trobar sempre resistència dins del mateix poble d'Israel. No podia o no volia desfer-se del seu culte tradicional, que trobava la divinitat en els elements de la natura. La història d'Israel va ser una lluita contra la idolatria, o sigui, contra la divinització de la natura.

S'ha d'entendre. La natura, els animals, els arbres, les pedres... no volen la justícia, ni la compassió. Porten la humanitat en els seus cercles vitals amb indiferència. El Déu sense nom que es revela a Israel és Déu de justícia i de compassió. Els seus seguidors hauran de lluitar perquè hi hagi justícia i compassió. Els profetes varen entendre que apartar-se del Déu sense nom era abandonar la causa de la justícia i la compassió: era abandonar els pobres a la seva condició. Per això, varen denunciar les "idolatries" i varen proclamar el Déu del qual Israel n'era herald.

Aquesta lluita contra la divinització de la natura va continuar en la història de la cristiandat fins fa ben pocs anys. Durant la cristiandat, l'Església ha trobat un compromís amb els pobles per aconseguir la seva adhesió al cristianisme: ha atribuït un sant a cadascuna de les diverses manifestacions del politeisme pagà. S'ha creat així un politeisme cristià que satisfà les masses populars.

En el segle XVI els protestants varen protestar contra aquest politeisme, i encara avui ho fan, com a mínim les denominacions més populars. Els protestants varen ser molt més radicals contra la idolatria en general, i, de manera particular contra la que en deien idolatria catòlica, que era una forma cristianitzada de culte a les divinitats de la natura. Tan sols els darrers anys les Esglésies històriques es varen desarmar,

perquè varen entrar en una època de diàleg, de macroecumenisme. Ho varen poder fer perquè els cultes tradicionals ja no tenen poder, es consideren inofensius, i no constitueixen una amenaça per a les Esglésies. Els mateixos catòlics varen perdre molt del seu entusiasme pels sants, a causa del secularisme, però encara subsisteixen fenòmens importants de sants més independents de la natura. Llavors, les Esglésies, en certa manera, es varen quedar sense paraula davant la natura. No podien reconèixer que el culte als sants es dirigia a la natura, no podien reconèixer l'anomenada idolatria catòlica. No tenien res més a dir.

Molts de cristians han entrat sense resistència en una concepció secularitzada de la natura. Quan es va demostrar que la Terra girava al voltant del Sol, va sonar com una blasfèmia. El Sol i la Lluna varen perdre el que els quedava de divinitat. Varen quedar reduïts a objectes errants per l'espai. Quan es va realitzar la dissecció de cadàvers, al segle XVI, va ser un escàndol: el cos perdia la seva sacralitat misteriosa. El darrer cop va ser l'arribada dels éssers humans a la Lluna: molts no s'ho varen creure; varen pensar que es tractava d'un muntatge cinematogràfic. I la Lluna va perdre el que li quedava de sagrat.

Amb les noves tecnologies, que permeten demolir muntanyes, tallar boscos, canviar el curs dels rius, mutar genèticament les plantes o els animals..., la natura ha quedat transformada en un objecte que la humanitat pot manipular. El naixement de la ciència de l'economia i les teories capitalistes han estimulat l'explotació intensiva dels recursos de la natura: recursos com els sòls, els minerals, les plantes, els animals...

Aquest moviment no ha trobat resistència de part de les Esglésies –entre els protestants menys que entre els catòlics-, i per això els països protestants es varen desenvolupar abans i encara avui estan al capdavant de l'economia mundial.

Fins fa ben poc temps, va ser unànime la convicció que els recursos naturals eren il·limitats. Era possible explotar tota la natura perquè els seus recursos eren inacabables. Les selves tenien una extensió infinita, els rius donaven una aigua inesgotable, els recursos

del sòl eren infinits: carbó, petroli, minerals... Amb la idea que el nombre era infinit, el segle XIX es varen matar milions de balenes que proporcionaven greix per a la il·luminació...; si no s'hagués descobert el petroli, la balena hauria desaparegut fa un segle.

De fet, fins a finals del segle XIX, la població humana del planeta era molt menor. Es calcula que el 1900 hi havia 1.600 milions d'habitants. Ara som 6.700 milions...

El desenvolupament tecnològic ha fet possible que el consum humà semblés que podia augmentar indefinidament. Però avui ja tenim la certesa que seria impossible donar a tota la humanitat el nivell de vida que actualment tenen els EUA. Per això faria falta tenir 9 planetes, segons afirma el darrer informe del PNUD. L'augment de la població ha canviat les percepcions, encara que molts es resisteixin a acceptar la realitat, per exemple les classes dirigents del món sencer, seguint l'exemple de la classe dirigent dels EUA.

Aquestes classes dirigents volen augmentar sense límits la seva riquesa. Per això, defensen i mantenen una economia de creixement permanent, forçant aquest creixement. Com que els recursos ja manifesten que són limitats, aquestes elits pressionaran per tal que el creixement de l'economia es faci en els sectors que els permetin tenir majors rendiments, per augmentar encara més el seu nivell de consum, en detriment del nivell de vida de les masses.

Allò tràgic no és pas només que els recursos siguin limitats i que la Terra ja no aguantí l'explotació actual. El drama és que les classes dirigents, els caps de l'economia, vulguin una explotació encara més intensa i un esgotament dels recursos naturals encara més ràpid. Volen l'escalfament planetari i les pertorbacions climàtiques, perquè no volen canviar l'estructura de l'economia. El drama l'estan dirigint criminals que dominen els anomenats governs, que en realitat no governen res. Tots aquests reptes són ben coneguts.

Actualment tot apareix no només com a limitat, sinó també com a contaminat. Diuen que la contaminació ja és irreparable, que només es pot limitar la seva expansió: l'aire està contaminat, i també el mar, els rius, la terra... Els animals i les plantes estan amenaçats. Moltes espècies ja han desaparegut, i milers d'altres poden fer-ho en els propers anys... La mateixa alimentació aviat podrà passar a ser un problema agut, perquè les elits socials van acaparant tot allò que hi ha disponible. Avui els camps serveixen per plantar-hi

canya de sucre per tal que els automòbils puguin circular als EUA amb un cost mínim...

Com ho miràrem des de la perspectiva de les religions? Naturalment que aquestes no tenen capacitat per inventar ni per dur a terme les transformacions necessàries. Es tracta d'un immens problema polític, que només es pot resoldre a nivell mundial. Però les religions poden actuar a la ment dels éssers humans, poden despertar les consciències i fer que la gent actuï.

Aquesta podria ser l'oportunitat històrica per revisar la relació entre Déu i la natura. La lluita contra el politeisme i el panteisme, que el va acompanyar moltes vegades o se'n va derivar, va ocupar tota l'atenció de la religió nascuda de la Bíblia i va dur a entendre Déu com a radicalment separat, distant, diferent de la natura com a conjunt de la creació. Es va projectar Déu fora d'aquest món, com un amo o un senyor. Inconscientment, la imatge d'amo, de dominador, de senyor, ha penetrat la imaginació, i consegüentment el llenguatge. Prevalen els adjectius que denoten poder. En la mateixa litúrgia cristiana s'exalta el "Déu totpoderós". La litúrgia romana, com les litúrgies orientals –inspirades probablement no només pels profetes, sinó també pel sistema imperial que tanta influència va tenir en l'organització de l'Església cristiana– és celebració del poder.

Els camperols cristians sempre descobrien Déu en els seus camps, en els boscos, en la natura que els envoltava. Sempre hi va haver també místics que el descobrien en la creació. Però la doctrina oficial, recolzada per una teologia que era teologia oficial, va exaltar el poder d'un Déu per damunt de les criatures, com un rei o un jutge. La tendència era rebaixar les criatures per exaltar el Creador. Els teòlegs, com a jerarquia, vivien a les ciutats, que eren símbol del poder; no convivia pas amb la natura.

Ara seria el moment de revisar l'imaginari del clergat i de la jerarquia, així com de la jerarquia oficial. Déu no està pas fora de l'abast de les criatures, no és a dalt, en un cel inassolible, no es troba pas fora de la vida que anima la terra i tots els éssers que l'habiten. És a dins de cadascuna de les seves criatures, com a font permanent de vida. És la força que permet que totes les seves criatures es puguin moure, créixer, actuar. Cada pas en aquesta terra revela un nou aspecte de la seva presència activa. Destruir la natura

és destruir allò que rep vida de Déu, és menysprear la bondat del Creador. Embellir la natura és retre culte al seu Creador. El nostre contacte amb tots els éssers de la Terra és un contacte amb Déu. Déu no és pas lluny de nosaltres. És al nostre voltant i dins de nosaltres. Acollir la vida que Ell crea en nosaltres i en els éssers que ens envolten és retre culte a Déu, alabar i agrair. El "senyoriu" de Déu consisteix a donar vida, a infondre vida en tot moment.

Això no és pas cap novetat, perquè els cristians que vivien en contacte permanent amb la natura sempre ho varen sentir així. Aquests sempre varen ser sospitos de politeisme i d'idolatria. Pot ser que els teòlegs antics i la jerarquia, duts per un prejudici envers els pobres, interpretaven de manera equivocada el comportament i la religió dels camperols. Podria molt ben ser que aquests reconeguessin l'existència d'un Creador universal, però reconeixent alhora la seva presència en les criatures. Els gestos i els ritus es podrien haver malinterpretat. Les classes altes sempre sospiten dels pobres i interpreten malament la seva conducta.

Qui sap si el politeisme dels camperols no era res més que una forma d'expressar, no pas una multiplicitat de déus, sinó una multiplicitat de manifestacions d'un Déu únic, sentit com a distant de les preocupacions de cada dia. El politeisme pot ser més proper del que es creu del culte als Sants.

En aquest començament del tercer mil·lenni tenim molts de motius per revalorar la Creació. Ja ens han alertat amb molta insistència. La Terra s'està morint perquè l'estan explotant d'una manera que no aconsegueix recuperar-se. Això constitueix un repte nou en la història de la humanitat. Mai havíem sentit tan vivament que els recursos de la Terra fossin limitats. I, no obstant això, encara avui, la major part de la humanitat no ho veu clar, no es creu les advertències que han fet tants de científics.

Desgraciadament, la civilització occidental està contaminant la humanitat sencera. Ella és un estímul constant per produir més, consumir més, i per tant, per destruir més la Terra. La mentalitat del capitalisme, reforçada per tecnologies que aconsegueixen accelerar la destrucció del planeta, està triomfant, precisament en aquest moment que hauria d'haver quedat superada.

Per la seva part, les religions i les filosofies tradicionals estan desprestigiades. A Occident, les Esglésies entren dins la mentalitat consumista. Triomfa el màrqueting catòlic. Les Esglésies prediquen tot el contrari de la moderació, el contrari de l'austeritat de vida que ensenyaven quan la situació d'amenaça no existia. Varen predicar l'austeritat quan el consumisme hagués estat inofensiu, i ara el prediquen, ara que és catastròfic. ¿Però és que les Esglésies cristianes encara tenen espiritualitat?

Des de sempre, allò que més desitjaven els pares era entregar als seus fills un món millor, amb millors condicions de vida, més oportunitats. Ara sabem –encara que la majoria no s'ho cregui encara– que els pares entregaran als seus fills un món pitjor, amb condicions de vida indubtablement pitjors.

Com a mínim els pares tenen el deure de frenar el deteriorament de la Terra. No poden pretendre consumir com més millor, deixant una Terra pitjor per als seus fills. Seria un immens egoisme per part dels adults, un menyspreu envers els fills. Cal recordar als adults que tenen una responsabilitat envers els fills.

Passa que els amos de l'economia volen produir cada vegada més, o sigui deteriorar la natura tant com sigui possible. I no canviaran pas tan fàcilment. La crisi financera actual no canviarà els seus comportaments.

Els governs no tenen llibertat. Estan dominats pels amos de l'economia, i no poden fer res. Els governs ara tenen per missió obligar els ciutadans a acceptar l'organització de l'economia que dicta un grup de senyors, encara que sàpiguen que allò és un suïcidi col·lectiu. Per cert, els amos del món aconsegueixen convèncer molts de governants.

Els telespectadors es deixen convèncer i arriben a pensar que els problemes ecològics només afectaran els altres, però que ells se n'escaparan.

L'única sortida és l'educació dels nens. Els nens poden aprendre actituds de respecte, de cura, d'estima envers les plantes i els animals, actituds que els adults difícilment adquiriran ja. L'adult només pregunta: quin preu té?

Si la religió comença acollint la presència de Déu en totes les criatures, pot desenvolupar un paper decisiu, per salvar el planeta i salvar-nos a tots.

